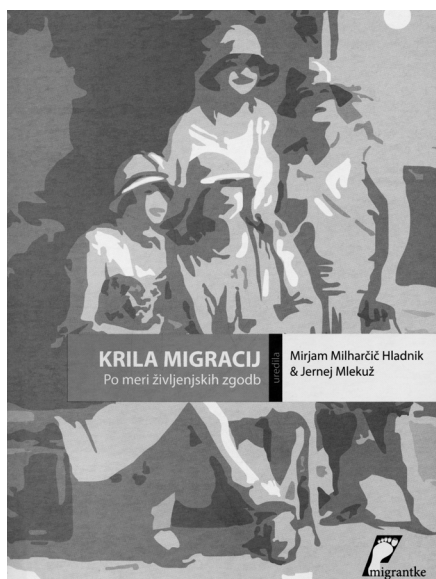

MIRJAM MILHARČIČ HLADNIK IN JERNEJ MLEKUŽ (UR.): Krila migracij: po meri življenjskih zgodb; Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, Ljubljana 2009, 249 str.

Prebiranje *Kril migracij* mi je nehote prikljalo v spomin serijo portretov *Stanja duha / Stati d'animo* futurista Umberta Boccionija iz leta 1911. Na platnih *Stanja duha II*: Tisti, ki odhajajo in *Stanja duha III*: Tisti, ki ostajajo, je slikar upodobil odnos med tistimi, ki odhajajo (potujejo, migrirajo), in onimi, ki ostajajo doma. Prvi so prikazani v drveči naglici, akciji, vrvežu dogajanja in kaosu časa. Vidimo jih kot podobe, ki nas opazujejo z vozečega vlaka, premikajo se v realnosti tedanje dobe. Drugo platno prikazuje tiste, ki ostajajo, statične figure v zelenih odtenkih, prevlečenih in skritih v vertikalno povlečenih črtah, ki delujejo kot zarasla nepokošena trava. Tiste, ki ostajajo, je prekril čas, nezmožnost dojetja dinamike protagonistov s prve slike. *Stanja duha II.* in *III.* nam podajajo podobo hkratnosti v preteklosti, ki se ne oddaljuje od današnjega umevanja dinamike migracije – tisti, ki odhajajo, vstopajo v nov svet, sebe (pre)oblikujejo in razvijajo med kulturo zapuščenega in pridobljenega, v iskanju novih identitet in ohranjanju dediščine izvornega okolja. Parelele med znanima futurističnima slikama in zbornikom *Krila migracij* niso brez naključij – z vlakom je drvela neznanemu moškemu v naročje nona urednika zbornika, z ladjo je Pepica odplula v Ameriko, Stanka v Kanado, Marija

v Egipt. Doma je ostajala družina, svojci, skupnost (...), ki je na različne načine interpretirala odhode pripadnikov in pripadnic skupnosti v širni svet ter njihovo življenje (in obnašanje) v novem svetu.

V *Krilih migracij* so tako orisane poti in usode individualnih migracij, predvsem žensk, ki so od začetka prejšnjega stoletja do danes iz različnih vzgibov začele zapuščati domači kraj in se odpravile v tujino. Niso se selile le zato, da bi si poiskale delo na tujem ali zaradi *mižerje* v hiši, se odločite moramo namreč umestiti v socialne, ekonomske in zgodovinske okoliščine ob privolitvi v odhod. Sprejete so bile med ljubljenci, znotraj družine, podvržene tako vplivom skupnosti kot v domeni zakoncev, kjer se je z odhodom matere v tujino obrnil »naravni« sistem družinskih vlog oče – mati. Odvisne so bile od kulturnih krajin, osebnih prepričanj, intimnih dejanj, samostojnih odločitev in njihovih posledic.

Čeprav je vloga migranta(ke) ena od osrednjih, če že ne osrednja, v dojetju preoblikovanja sveta v 20. stoletju, je večina študij o migrantski problematiki v ospredje postavljala odraslega moškega, delavca, v ozadje pa potiskala žensko ter celo paletu drugih dejavnikov / vlog, ki so v prejšnjem stoletju spremljali migracijske procese. Prepogosto so oceno o Tistih, ki odhajajo, podajale le številke in uradniški zapisi, s katerimi so operirali Tisti, ki ostajajo. V prepletu zgodovine, življenjskih pripovedi in opisovanju notranjega sveta migrantov pričujoči zbornik pred nami razkriva svet migracij skozi zgodbe Tistih, ki odhajajo. Izbrane življenjske zgodbe predstavljajo usodo posameznic (in posameznikov) znotraj »življenja v kontekstu«, v realnostih, ki so lastne samo pripovedovalcu ali so nam kot take posredovane iz korespondence migrantov z domačim okoljem. Ne gre za številke, analize, popise (...), temveč za zgodbe, za katerimi spoznamo realno osebo, prednico, sosedo, sovaščanko. Poudarek je na osebni noti, v prepuščanju besede čustvom, pomislekom, prepletenim dejavnikom med izbirami ostajanja in odhajanja, sprejemanja druge kulture in ohranjanja svoje, preživetja v novem okolju. Izpriča-

no je umeščeno v zgodovinske kontekste, ki zgodovino pripovedujejo, in v katerih nam je dovoljen pogled v preteklost preko dojetanja ter razumevanja posameznic in njihovega intimnega sveta.

A to niso, če povzamem besede urednice, »jokajoče Lepe Vide«, sprijaznjene s kruto usodo in s težkim življenjem na tujem, temveč so to pokončne ženske, ki sprejemajo kulturo novega, a pri tem ne zanemarjajo stikov z izvornim okoljem. Vez med tujino in domom ohranjajo razglednice, pisma, paketi, drobna darila in redki obiski. Te zapuščine pričajo o navezanosti med Tistimi, ki odhajajo, in Tistimi, ki ostajajo. Prav subjektivne izkušnje tako enih kot drugih pa nam lahko pojasnijo kompleksne slike migracijskih procesov.

Zbornik je delo sedmih avtoric in avtorjev: Mirjam Milharčič Hladnik, Marjana Drnovška, Urške Strle, Jerneja Mlekuža, Katje Škrli, Sanje Cukut in Špele Kalčič; razdeljen je na štiri dele, vključuje tako zgodbe Slovenk – migrantk kot tujk – priseljenc v Slovenijo. Prvi del, Dve štoriji za uvod, sta osebni zgodbi obeh urednikov zbornika. Tako spoznamo nono, ki v mladosti odide za dekle v Gorico in se od tam daljnega leta 1939 sama z vlakom odpelje v Francijo. Skupaj z možem in dvema otrokoma se na ladji »Radnik« v domovino vrne po osmih letih. Francoski Montceau-les-Mines zamenja za Log pod Mangartom, kjer ostane, čeprav se nikoli ne navadi na življenje med temi stenami, tu vzgaja otroke in z vnuki deli pripovedi o nekdanjih časih v tujini.

V skrbi za svoje otroke tujino za domovino zamenja tudi druga junakinja uvodnega dela, Pema. V Indiji rojena Tibetanka je v New York prispela pet let pred srečanjem z urednico zbornika, denar si je služila kot varuška. Kot se spominja avtorica članka, je bila Pema urejena mlada ženska, odvisna od dobro opravljenega dela, dobrih priporočil ter plačil zadovoljnih staršev otrok, ki jih je čuvala. Njena sta bila pri starših v Indiji, kamor je redno pošiljala denar za njun študij v zasebni katoliški šoli. Obe predstavljene zgodbi sta, čeprav tako oddaljeni v historičnem kontekstu, del življenjskih pripovedi junakinj, ki so se same po-

dale v neznanu in na tujem iskale možnosti za lepši jutri. Težko bi to pot označili kot iskanje sreče, saj sreča ni bila povsem lojalna spremljevalka migrantske izkušnje. Trditvi v bran sledijo življenjske zgodbe v drugem delu, naslovljene Življenje, kot so ga pisale. Mirjam Milharčič Hladnik nam v besedilu *Moje misli* so bile pri vas doma predstavi zasebno korespondenco med člani družine Udovič – Hrvatini – Valenčič. Bogata korespondenca se začne leta 1930, ko Pepica z ladjo Saturnia prispe v Ameriko (natančno na otok Ellis), in nadaljuje v leto 2004, ko umre. Kot osrednja povezovalka in tkalka medsebojnih pismenih stikov si Pepica dopisuje z mamo Heleno do njene smrti leta 1940, z bratom Tonetom v Argentini do njegove smrti leta 1971, z bratom Ivanom do leta 1990 ter z njegovo družino do že omenjenega leta 2004. Med Clevelandom, kjer sta živel Pepica in brat Ivan z družinama, Buenos Airesom, kjer je živel Tone, ter domačimi Jelšanami se je tako stkala mreža stikov, ki se med potomci prvih dopisovalcev ohranja še danes. Kot poudarja avtorica članka, z družinsko korespondenco dobimo natančen vpogled v subjektivni migracijski proces, v doživljanje preteklega stoletja skozi intimne izkušnje tistih, ki so to realnost živeli in jo v pismih delili s sorodniki. O intimnih izkušnjah strahu in ljubezni pripoveduje tudi prispevek Marjana Drnovška z naslovom *Sprejmi moj najlepši pozdrav od tvoje te ljubeče in zveste žene Francke*. V njem nam avtor predstavi enainšestdeset pisem, ki jih je med letoma 1929 in 1930 žena Francka pisala možu Maksu na Nizozemsko (zaradi varovanja podatkov kot

znak spoštljivosti do obeh akterjev je pisec študije uporabil fiktivna imena). Ko se mož Maks odpravi na rudarjenje na Nizozemsko, ostane žena Francka na kmetiji sama s hčerko Emico in v mesecih po odhodu rojenim Lojzkom. Pisma, njen edini stik z možem, so izraz hrepenjenja, ljubosumnosti, zvestobe, želje, da bi z ljubljeno osebo ohranila družinski odnos. Tematiko družinskega odnosa med priseljenci zaokroža tretji prispevek, v katerem Urška Strle predstavi Stankino življenjsko zgodbo z naslovom *Bila je preprosto sreča*, da sem prišla v Kanado, v kateri nam avtorica oriše pot Stanke in bodočega moža Janka od povojnega prebega iz zahodne Slovenije do prihoda v njuno novo domovino Kanado. V težnji za »boljšim življenjem« sta se zakonca z družino po Kanadi večkrat selila in se, v želji po boljšem zasluzku in delovnih pogojih, prilagajala trenutnim ekonomskim možnostim. Ohranjanje slovenske tradicije je potekalo skozi druženja v kanadsko-slovenskem društvu, preko plesov, obiskov in prehrane. Hkrati je v družini prihajalo do zlivanja s kanadsko družbo in z njenimi navadami preko novih poznanstev, šolanja otrok in preimenovanja osebnih slovenskih imen v angleška.

V tretjem delu, ki nosi naslov *O glasu Lepih Vid*, nam izseljensko izkušnjo poleg dekel iz prispevka Jerneja Mlekuža *Maledet? Schiavitu? oriše Katja Škrli* v članku *Komaj sem čakala, da zrastem in postanem Aleksandrinka*. V zanimivem prispevku, ki prepleta osebno zgodbo avtorice z analiziranimi življenjskimi zgodbami, spoznamo generacije Aleksandrink (*les Goriciennes*), ki so iz rodne Primorske odhajale na delo v

Egipt. V kolektivni javni spomin so se vtišile kot dovilje – Lepe Vide, matere, ki so zapuščale svoje otroke in odhajale v tujino na delo k bogatim družinam. Kljub mitotvorni predstavi je bila, kot opozarja avtorica študije, le tretjina aleksandrink dovilj, preostale so si delo iskale kot boljše plačana služinčad. Govorile so več jezikov, bile so izobražena in zelo iskana delovna sila. V prispevku spoznamo življenjske zgodbe članic družin Furlan, Čebren, Koglot (Petric) in Černe, ki pred nami odstirajo pogled v zasebni svet migrantk, v vlogo mater, sester, zaročenk (...), ki hrepenijo po istih stvareh kot sodobne bralke predstavljenega zbornika.

V četrtem delu z naslovom *One*, ki jim ne vemo imen, nam Sanja Cukut in Špela Kalčič predstavita svet imigrantk v Sloveniji. Njune zgodbe nizajo temeljne podatke o kulturi priseljenk v Sloveniji, njihovem intimnem svetu in dojemanju slovenskega okolja.

Bogato slikovno gradivo, ki spremlja posamezne življenjske zgodbe, pripomore k jasnejšemu branju in razumevanju posamezne zgodbe. Zbornik lahko označimo kot pomemben prispevek k poznavanju in razumevanju migracij na Slovenskem, v odstiranju tabuiziranih stereotipov o neukih in prestrašenih ženskah, ki so v tujini zapadale v slabo družbo in nemoralno živete. Odločitev za odhod so, kot nam prikazujejo zgodbe, sprejele zavestno in pogumno, če ne drugega zato, da *se je nardlo eno ešperjenco* (gospodinjstva pomočnica iz Beneške Slovenije o zaposlitvi v Rimu).